

# Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 10 (741)

## Birželio 9 d. – Europos Parlamento rinkimai

**G**erbiami Lietuvos akademinės bendruomenės atstovai, šiuose Europos Parlamento rinkimuose spręsis Europos Sąjungos ateitis, o kartu ir Lietuvos valstybės būsimasis statusas joje. Šios kadencijos Europos Parlamentas priėmė Europos Sąjungos centralizaciją gilinančias pataisas, taip pat ir nelegalią mi-

graciją faktiškai leidžiantį Migracijos paktą. Tai padaryti skubėta bijant, kad būsimasis Europos Parlamentas po rinkimų bus tautiškesnis, o jo sprendimai – tikslesni. Labai svarbu, kad taip ir būtų, o klaidingi Europos Parlamento sprendimai būtų pakeisti. Lietuva šiandien yra paskutinė valstybė Europos Sąjungoje, neturinti antiglobalistinių jėgų

atstovavimo. Laikas tai pakeisti.

Jei negalite balsuoti rinkimų dieną, at-eikite į išankstinį balsavimą. Visose savi-valdybėse bus galimybė balsuoti birželio 4–6 dienomis. Parengta pagal LZTA Komiteto kreipimąsi



Martynas Osaukas: „TeltoHeart“ sistemos tarptautinis pripažinimas (žr. 7 p.)

## TARPTAUTINIS PRIPAŽINIMAS

## Asteroidams suteikti Vilniaus universiteto rektorių vardai

**T**arptautinė astronomų sąjunga paskelbė, kad asteroidui, kurio katalogo numeris yra 2004 TQ77, suteikiamas vardas „Poczobut“, o asteroidui 2006 SE368 – vardas „Dziewulski“. Tai reiškia, kad šiems asteroidams suteikti Vilniaus universiteto rektorių – astronomų Martyno Počobuto ir Vladislavo Dziewulskio vardai.

Martyno Počobuto asteroidas buvo rastas 2004 m. spalio 12 d. Arčiausiai Saulės asteroidas priartėja per 356 milijonus kilometrų (~2,38 AU). Aplink Saulę jis apskrieja per ~4,5 metų. Martynas Odlanickis Počobutas (1728–1810) – jėzuitas, astronomas ir matematikas, 1764–1807 m. dirbo Vilniaus astronomijos observatorijos direktoriumi. Daugiau kaip 40 metų buvo Vilniaus universiteto profesorius, nuo 1780 iki 1799 m. – šio universiteto rektorius. Jo vardu pavadintas ir Mėnulio krateris.

Vladislavas Dziewulskis (1878–1962) – lenkų kilmės astronomas ir matematikas. 1919–1939 m. buvo Vilniaus astronomijos observatorijos direktorius. 1921 m. jis tapo Vilniaus universiteto profesoriumi, 1924–1925 m. ėjo rektoriaus pareigas. 1945 m. persikėlė į Torunės Mikalojaus Koperniko universitetą. Mėnulyje yra jo vardu pavadintas krateris.

Abu asteroidai rasti Vilniaus universiteto



Martynas Počobutas, VU rektorius (1780–1799)

Teorinės fizikos ir astronomijos instituto Molėtų astronomijos observatorijoje. Atradėjai – Vilniaus universiteto astronomai Kazimieras Černis ir Justas Zdanavičius.

Atradus naują mažąją Saulės sistemos kūną, vardas jam suteikiamas ne iš karto, o tik atlikus orbitos analizę. Astronomas, kuris pirmasis pateikia pakankamai stebėjimų,



Vladislavas Dziewulskis, VU rektorius (1924–1925)

kad galėtų tiksliai apskaičiuoti asteroido orbitą, turi privilegiją parinkti vardą, nes jis yra atradėjas. Tačiau atradėjas nebūtinai yra pirmasis asteroido stebėtojas. Pasiūlymas pateikiamas Tarptautinės astronomų sąjungos Mažųjų kūnų pavadinimų komitetui, kuris oficialiai nusprendžia, ar pasiūlymas yra priimtinas.

## Naujausi vėžio tyrimai žurnale „Nature“ Tarp autorių – ir Vilniaus universiteto mokslininkės

**P**restiziniame mokslo žurnale „Nature“ šių metų gegužės numeryje paskelbti gausaus tarptautinio mokslininkų kolektyvo septynerius metus vykdymo inkstų vėžio mutografijos tyrimo rezultatai. Tarp šio straipsnio autorių yra ir Vilniaus universiteto Gyvybės mokslų centro ir Nacionalinio vėžio instituto mokslininkės **prof. Sonata Jarmalaitė** ir **dr. Rasa Sabaliauskaitė**. Iš 11 pasaulio šalių susibūrę mokslininkai išanalizavo beveik tūkstantį inkstų vėžio genomo sekų ir nustatė specifinius mutacijų



VU Gyvybės mokslų centro laboratorijoje

profilus, nurodančius ligos priežastis. Tyrimas patvirtino, kad pagrindiniai inkstų vėžį sukeliantys veiksniai yra rūkymas, vidiniai ląstelių procesai, aristochinės rūgšties poveikis. Mokslininkai taip pat aptiko ir naują unikalų inkstų vėžio mutacijų profilį.

Skirtinguose geografiniuose pasaulio regionuose genų mutacijos, aptinkamos inkstų vėžio genomo sekose, skiriasi ir daugelis tokių skirtumų nėra paaiškinami vien žinomis vėžio rizikos veiksniais. Publikacijoje

■ Nukelta | 2 p.

## ŠIAME NUMERYJE

Lietuvos mokslininkai – tarptautiniuose tyrimuose

● 1–2 p.

Ar Lietuvoje vėl bandoma įvesti cenzūrą?

● 2 p.

Ko tikimės iš Lietuvos Prezidento tarptautinių santykių srityje?

● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai

● 3–4 p.

Ap ginti Lietuvių literatūros ir tautosakos institutą

● 4–5 p.

Nauji tyrimai: ekonomistų išvalgos apie rinkos raidą; Konstitucija ir teisingumas

● 5–7 p.

Mokslo ir verslo sinergija

● 7 p.

Naujų knygų lentynoje

● 7–8, 11 p.

Tautos istorijos puslapiai

● 9–10 p.

Parodos, renginiai

● 11–12 p.

## Naujausi vėžio tyrimai žurnale „Nature“ Tarp autorių – ir Vilniaus universiteto mokslininkės

■ Atkelta iš 1 p.

pristatomo tyrimo tikslas buvo identifikuoti iki šiol nežinomas inkstų vėžio rizikos veiksnius, naudojant unikalų mutografijos algoritimą, kuris pagal mutacijų profilį gali atpažinti kancerogenus. Tam išsiaiškinti buvo analizuojamas tūkstantis inkstų vėžio navikų mėginių, surinktų penkiuose žemynuose, įtraukiant tiek didelio, tiek mažo sergamumo inkstų vėžiu regionus. Lietuva, turėdama aukščiausius inkstų vėžio sergamumo rodiklius Europoje ir pasaulyje, tapo viena iš pagrindinių tyrimo objektų. Tiriant inkstų vėžio genomus Lietuvoje ir Čekijoje, buvo aptiktas dominuojantis SBS40 mutacijų tipas, kuris liko neišaiškintas: nėra žinoma, kas sukelia šio tipo mutacijas.

Balkanų regione aukštas inkstų vėžio sergamumas buvo siejamas su aristolochinės rūgšties poveikiu. Ši medžiaga randama tradicinės medicinos preparatuose ir yra susijusi su specifiniu inkstų vėžio mutacijų profiliumi. Šiame tyrime analizuojamose vėžio genomo sekose nebuvo aptikta mutacijų profilio sąsajų su nutukimu ar hipertenzija, nors šie veiksniai dažnai siejami su inkstų vėžiu.

Vėžys vystosi, organizme kaupiantis genetinėms mutacijoms, kurios sutrikdo natūralius biologinius procesus. Mutacijų kaupimasis gali sukelti vidiniai ląstelių procesai, tokie kaip netiksliai DNR replikacija ir klaidų taisymas arba išoriniai aplinkos ar gyvenimo būdo veiksniai, tokie kaip saulės šviesos ultravioletinė spinduliuotė ar kenks-

mingi junginiai cigarečių dūmuose.

„Kiekvienas navikas pasižymi unikaliu DNR mutacijų profiliumi. Jau yra sukaupta nemažai informacijos apie tūkstančių navikų mutacijų profilius. Duomenis susistemintus, visus navikus galima suskirstyti į keliasdešimt potipių, turinčių unikalų mutacijų profilį, arba vėžio mutacinę fotografiją – mutografiją. Vėžio mutografija gali atspindėti biologinius procesus, kancerogenų poveikį, regioninius vėžio ypatumus ir pan.“, – teigė viena tyrimo dalyvių prof. S. Jarmalaitė.

Tyrimo metu buvo renkami klinikiniai sergančiųjų mėginiai, pildomi klausimynai apie sveikatos rodiklius ir gyvenimo ypatumus. Navikinių mėginių ir leukocitų genomo sekoskaita buvo vykdoma Sangerio

institute Kembridže. Nors dėl COVID-19 pandemijos tyrimai užtruko, „Nature“ publikuotame straipsnyje pateikti 16 inkstų navikų iš Lietuvos genomo sekoskaitos tyrimų rezultatai. Likę mėginiai bus naudojami tolesniems tyrimams.

Vėžio mutografijos tyrimas bus tęsiamas kitame Jungtinės Karalystės vėžio tyrimų fondo projekte „PROMINENT“, kuris gilinsis į ankstyvus kancerogenezes etapus. Tikimasi, kad šis tyrimas padės identifikuoti paslaptį Lietuvoje dominuojantį SBS40 mutacijų tipą sukeliantį veiksnį ir imtis prevencinių priemonių, mažinančių sergamumą inkstų vėžiu. Parengta pagal Vilniaus universiteto pranešimą

### AKTUALIJOS

## NUTRAUKTI AKADEMINĖS BENDRUOMENĖS NARIŲ PERSEKIOJIMĄ UŽ PAŽIŪRAS IR ĮSITIKINIMUS

2024 05 17



Lietuvos žmogaus teisių koordinavimo centras išplatino reikalavimą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai (LGKT) nedelsiant nutraukti akademinės bendruomenės narių persekiojimą už pažiūras ir įsitikinimus. Reikalavime, kuris taip pat adresuotas šalies Prezidentui, Seimo nariams, politinėms partijoms, Lietuvos mokslų akademijai ir Vytauto Didžiojo universitetui (VDU), nurodoma, kad LGKT pradėjo tyrimą dėl VDU Katalikų teologijos fakulteto dėstytojos, profesorės, daktarės Birutės Obelenienės pedagoginės mokomosios metodinės medžiagos mokslininkams ir mokytojams apie lytiškumo ugdymą. Tyrimas pradėtas pagal anoniminių skundą, kuriame anonimas skundžiasi, esą profesorės mokojo medžiaga „prieštarauja“ mokslininkams tyrimams ir galimai diskriminuoja lyties ir lytinės orientacijos pagrindu.

LGKT raštu pateikė VDU vadovybei klausimus, kurių turinys rodo, kad LGKT, pažeisdama Konstitucijos 29 straipsnį, kuriame nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, dėl pasaulėžiūrinio ginčo šališkai ėmė ginti tik anonimo teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Reikalavime pabrėžiama, kad pagal Konstituciją bažnyčios laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ir statutus. Lietuva yra pasirašiusi tarptautines sutartis su Šventuoju Sostu. Taigi profesorės mokojo medžiaga „Katalikiškos lytiškumo ugdymo gairės“ yra parengta, vadovaujantis Bažnyčios doktrina. Šią medžiagą 2009 m. gruodžio 30 d. patvirtino Lietuvos vyskupų konferencija. Todėl LGKT negali kvestionuoti nei Bažnyčios doktrinos, nei Lietuvos vyskupų konferencijos aprobuotos mokymo medžiagos. LGKT, prieštaraudama tarptautiniams susitarimams ir laikydama konfrontacinę nuostatą Katalikų Bažnyčios ir Vatikano atžvilgiu bei viršydama savo kompetenciją, siekia įtvirtinti visuomenėje asmens pažiūrų ir įsitikinimų sklaidos laisvės cenzūrą.

Tokios konfrontacijos laikosi ir Laisvės partijos atstovė Seime Morgana Danielė, socialiniuose tinkluose dalindama mintimis

apie vyro ir moters lytinį aktą, viešai darydama spaudimą VDU administracijai atleisti profesorę iš darbo, pradėti jos persekiojimą už pažiūras ir įsitikinimus, retoriškai klausdama, „ar tokie dėstytojai gali dirbti universitete“.

Žmogaus teisių organizacijos pažymi, kad LGKT, pradėjusi minėtą tyrimą pagal anonimo skundą, siekia išplėsti anoniminių skundų taikymą. Anoniminio skundo pagrindu grindžiami susidorojimo metodai yra lengvai atpažįstami SSRS okupaciją išgyvenusiems ir komunistinio totalitarinio režimo realijas prisimenantiems Lietuvos gyventojams.

Pabrėždamos, kad Konstitucijos 42 straipsnis laidoja, jog „kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi“, reikalauja LGKT nedelsiant nutraukti profesorės persekiojimą, kaip prieštaraujantį pagrindinėms Lietuvos Respublikos Konstitucijoje garantuojamoms žmogaus teisėms ir laisvėms.

Prašo Seimo laikinąją grupę „Už šeimą“ viešai apsvarstyti Seimo narės M. Danielės neetišką ir piktnaudžiaujančią elgesį profesorės atžvilgiu ir dėl to kreiptis į Seimo Etikos ir procedūrų komisiją.

Prašo Lietuvos mokslų akademiją surengti mokslinį kongresą, konferenciją ar simpoziumą ir šiuo klausimu pateikti išsa-

mias rekomendacijas Lietuvos aukštosioms mokykloms ir švietimo įstaigoms.

Kviečia VDU Senatą ir Tarybą principingai ginti VDU autonomiją, neleisti, kad VDU įsivyratų kitaminčių persekiojimo „kultūra“, sėjanti visuomenės supriešinimą ir tarpusavio neapykantą.

Dokumento autoriai ragina Lietuvos politines partijas principingai reikalauti, kad asmenims, ideologiniais tikslais persekiojantiems kitaminčiams, būtų ribojamos karjeros galimybės valdžios ir valstybės valdymo įstaigose. Pažymima, kad kitaminčių persekiojimą toleruojančių politinių partijų veikla, priešinga jų deklaruojamiems tikslams, prilygintina žmonių apgaulinėjimui ir turi būti viešinama visuomenei.

Reikalavimo kopijos siunčiamos Lietuvos vyskupų konferencijai, Seimo nariams, Vyriausybei, Švietimo ministerijai, Vatikano seminarijų ir universitetų studijų kongregacijai, krikščionių darbuotojų ir aukštųjų mokyklų profesinėms sąjungoms, Lietuvos mokslininkų sąjungai ir aukštosioms mokykloms. Reikalavimą pasirašė Piliečių gynybos paramos fondas, Lietuvos Helsinkio grupė, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija, Lietuvos žmogaus teisių asociacija ir Lietuvos kultūros kongreso garbės primininkas.

## REIKALAVIMAS LIETUVOJE AKREDITUOTIEMS UŽSIENIO VALSTYBIŲ AMBASADORIAMS NUTRAUKTI SU VIENOS KONVENCIJA NESUDERINAMĄ PRAKTIKĄ NACIONALINIO SUSIVIENIJIMO PAREIŠKIMAS

2024 05 23

Minint vadinamąją tarptautinę kovos su homofobija, transfobija ir bifobija dieną, kai kurių valstybių ambasadoriai, reziduojantys Lietuvoje, pasiskelbė pareiškimą, kuriuo viešai ėmė proteguoti Lietuvos visuomenėje prieštarinčiai Civilinės sąjungos įstatymo pro-

jektą. Toks viešas Civilinės sąjungos įstatymo projekto, prieštaraujančio mūsų šalies Konstitucijai, užsienio atstovų protegavimas sukėlė prieštarinčią visuomenės reakciją.

Nacionalinis susivienijimas kreipėsi į Civilinės sąjungos įstatymo projektu suinteresuotus ambasadorius, pareikšdamas,

kad tokie užsienio atstovų pareiškimai yra netiesioginis būdas daryti spaudimą Lietuvos Respublikos Seimui, kad šis priimtų ne Lietuvos visuomenei (kuri vadovaujasi galiojančia Konstitucija), o užsienio valstybių politinėms partijoms ar lobistinėms organizacijoms naudingus įstatymus. O tai

yra šiurkštus kišimasis į Lietuvos valstybės vidaus reikalus. Nacionalinis susivienijimas paragino minėtus užsienio atstovus visam laikui nutraukti tokią Vienos konvenciją pažeidžiančią ir su ambasadorių statusu bei veikla nesuderinamą praktiką.



## LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

**Papildytas atmintinų dienų sąrašas.** Seimas po svarstymo pritarė siūlymui gegužės pirmąjį trečiadienį minėti Pasaulinę mamų psichikos sveikatos, o rugsėjo 14-ąją – Vilko vaikų atminimo dieną. „Situacija yra neraminanti ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje – maždaug kas dešimta moteris yra patyrusi depresiją po gimdymo. 66 proc. moterų, kurioms būtų galima įtarti pogimdyvinę depresiją, nėra apsilankiusios pas psichologą.

Projekto aiškinamajame rašte atskleidžiama, kodėl siūloma aktualizuoti Vilko vaikų atminimą: „Vilko vaikai, arba Lietuvos atminties kultūroje geriau atpažįstami kaip vokietukai, yra vaikai, kurie Antrojo pasaulinio karo pabaigos ar pokario metais dėl vykusio bado pėsčiomis, vežimais ir prekiniiais traukiniais pasiekė sovietų okupuotą

Lietuvą, ieškodami maisto ir prieglobsčio. Skačiuojama, kad Rytprūsių krašto vokiečių vaikų sovietų Lietuvoje galėjo būti apie 6000–8000. Vilko vaikų atminimas bus prasmingas edukacijos srityje, atskleidžiant šių asmenų ir jų ainių patirtis.“

**Liberalai ieško, kaip apeiti referendumu atmestą Lietuvos pilietybės įgijimo išimtį.** Seimas bandys įteisinti pilietybės išsaugojimo išimtį – pilietybę palikti tiems, kurie įgyja NATO valstybės pilietybę. Tai numatanti Pilietybės įstatymo pataisą įregistravo Liberalų sąjūdžio frakcijos narys Andrius Bagdonas su grupe parlamentarų. Pataisa numato dvyliką atvejų, kai Lietuvos pilietis gali būti kartu ir kitos valstybės pilietis – tai yra pilietybę išsaugoti tam, „kuris gimdamas įgijo Lietuvos Respublikos pilietybę, o kitos valstybės, priklausančios Šiaurės Atlanto sutarties organizacijai, pilietybę įgijo“. Pasak

A. Bagdono, tai vienas iš teisėkūros žingsnių, užtikrinant, kad nepavykus referendumui bent daliai pasaulio lietuvių liktų viltis išsaugoti Lietuvos pilietybę. Įstatymo projektą pasirašė 74 Seimo nariai. Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė Dalia Henke viliasi, kad Lietuvos pilietybės išsaugojimas, turint ir NATO valstybės pilietybę, galėtų būti pripažintas kaip „atskiras atvejis“.

**Aptarta bausmių vykdymo sistemos pertvarka.** Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto posėdyje Valstybės kontrolės Veiklos audito 4-ojo departamento vyriausioji valstybinė auditorė, Audito grupės vadovė Jolanta Indriulienė pristatė 2024 m. kovo 29 d. vertinimo ataskaitą „Vyriausybės projekto „Naujos kartos bausmių vykdymo įstaigos“ įgyvendinimo vertinimas“. Vertinimo tikslas – pateikti su sistemintą informaciją apie bausmių vykdymo sistemos pertvarkos įgyvendinimą.

Vertinimo ataskaitoje pažymėta, kad Vyriausybė savo programoje inicijavo reikšmingus bausmių vykdymo sistemos pokyčius, tačiau plėtos programoje numatytoms resocializacijos stiprinimo ir personalo optimizavimo pažangos priemonėms finansavimas neskirtas, jos vykdomos tik tęstinėmis ir Norvegijos finansinio mechanizmo programos finansuojamomis priemonėmis. Iki 2030 m. numatyta pastatyti du naujus kalėjimus Šiauliuose ir Klaipėdoje, tačiau suplanuota tik Šiaulių kalėjimo statyba; numatyta ne mažiau nei 7 kv. m ploto vienam kalniam asmeniui, o Alytaus pataisos namų bendrabučio rekonstrukcijos projekte – 5 kv. m; planuoti tempu nevyksta 2011 m. pradėta Alytaus pataisos namų bendrabučio rekonstrukcija.

## Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generaliniam direktoriui dr. Arūnui Bubniui Žiniai: generalinei prokurorei Nidai Grunskienei

# Prašymas dėl tyrimo atlikimo ir duomenų paviešinimo apie Lietuvos gyventojų 1952 ir 1953 m. trėmimus

2024 05 27, Kaunas

Lietuvos tremtiniams ir politiniams kaliniams, įvairių visuomeninių organizacijų nariams bei didžiajai daliai Lietuvos piliečių labai svarbu, kaip vyksta genocido nusikaltimų tyrimai. Natūralu, kad palaipsniui mažėja ir nukentėjusių nuo genocido ir genocido vykdytojų. Dėl to prašome vykdyti tyrimus dėl šių nusikaltimų, kuriems nėra senaties termino. Prašome Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) atlikti tyrimus iš vėliausių tremčių 1952 ir 1953 m., kur didžiausia tikimybė, kad dar yra gyvų trėmimo vykdytojų bei nukentėjusių tremtinių.

Savo knygoje „Lietuvos gyventojų trėmimai 1940–1941, 1945–1953 m.“ istorikas Eugenijus Grunskis nurodo, kad 1952 m. sausio ir rugpjūčio mėnesiais buvo ištrėmta 312 šeimų (1037 žmonės). Tad prašome

trėmimo tyrimus pradėti nuo 1952 m. Tam Lietuvos ypatingajame archyve reikėtų patikrinti 312 bylų, kurios sudarytos minėtoms 1952 m. ištrėmtoms 312 šeimų. Iš šių bylų reikėtų nustatyti 312 šeimų trėmimo vykdymo operatyvinių grupių vadovus, kurių pavardės ir parašai yra kiekvienoje tremties byloje. Pagal galimybes, esant medžiagai tremties byloje, nustatyti ne tik trėmimų operatyvinių grupių vadovus, bet ir eilinius operatyvinių grupių narius.

Trėmimo vykdytojų anketinius duomenis būtina perduoti Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, kad būtų nustatyta, kas dar šiuo metu gyvena iš trėmimo vykdytojų. Nustačius gyvus trėmimo vykdytojus, Generalinėje prokuratūroje spręsti dėl jų baudžiamosios atsakomybės už Lietuvos gyventojų trėmimus, kadangi šiems nusikal-

timams nėra senaties. Taip pat E. Grunskio knygoje minima, kad nedidelio masto trėmimai vyko ir 1953 m., kai buvo ištrėmta apie 100 asmenų. Atitinkamai prašome patikrinti 1953 m. trėmimų bylas (apie 100) ir nustatyti 1953 m. trėmimo vykdytojus. Visam šiam darbui rekomenduojame pasitelkti bent kelis LGGRTC specialistus, kad jis būtų padarytas per maksimaliai trumpą laiką. Realiai šie darbai pagal LGGRTC funkcijas turėjo būti padaryti jau prieš 20 metų, dėl to prašome kuo skubiau tai padaryti dabar. Latvijoje ir Estijoje jau seniai paskelbtos trėmimų vykdytojų pavardės.

Atlikus šį tyrimą, turėtų susidaryti apie 400 trėmimų operatyvinių grupių vadovų ir dar papildomai kitų trėmimų vykdytojų sąrašas. Dėl per kelis dešimtmečius neatlikto šio darbo, didžioji dalis šių trėmimų

vykdytojų jau bus mirę. Tad pagrindinis šio darbo tikslas būtų paviešinti trėmimų vykdytojų pavardes. Tokios funkcijos priskirtos LGGRTC įstatymu.

Taip pat prašome paviešinti, kokias konkrečias šeimas trėmė nustatyti vykdytojai. Prašome šį sąrašą su konkrečiais trėmimų vykdytojų duomenimis (vardais, pavardėmis, gimimo metais, pareigomis, kuriais metais ir kokias šeimas ištrėmė) atsiųsti mums ir paskelbti LGGRTC svetainėje bei leidiniuose. Lietuva turi žinoti savo budelius. Tikimės konstruktyvaus bendradarbiavimo ir lauksime konkretaus tyrimo atlikimo.

LPKTS valdybos pirmininkas  
Vladas SUNGAILA

Laptevų jūros tremtinių brolijos „Lapteviečiai“  
pirmininkas Jonas MARKAUSKAS

LPKTSB Kauno skyriaus pirmininkė  
Aldona KRINICKIENĖ

## Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto kreipimasis

Monikai Navickienei, socialinės apsaugos ir darbo ministrei, laikinai einančiai

švietimo, mokslo ir sporto ministro pareigas

Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkei Viktorijai Čmilytei-Nielsen

Ministrei Pirmininkei Ingridai Šimonytei

2024 05 28

Prašome sustabdyti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos vadovų – politinio pasitikėjimo tarnautojų – savivalę, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto veiklos žlugdymą, lituanistikos menkinimą. Ministerijos vadovų veikla prieš Institutą prasidėjo spaudimu ir mobingu. Šių metų balandžio 2 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vadovė prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė buvo pakviesta į susitikimą ministerijoje dėl gauto skundo su politinio pasitikėjimo tarnautoju – viceministru Justu Nugaru. Po susitikimo viceministras pareikalavo pasitraukti iš pareigų. Vakare gautas skundo ministerijai autoriaus Dariaus

Antanavičiaus elektroninis laiškas, kuriame direktorė atvirai šantažuojama, kalbama apie galimybę situaciją pakreipti viena ar kita linkme: „Yra įmanoma visą reikalą pakreipti kita linkme. Bet tam reikia dabar jau Jūsų iniciatyva suorganizuoto <...> susitikimo. Jei minėta trijulė [trys Instituto mokslininkai] ir toliau laikysis savo teisuoliškumo ir „nematys prasmės susitikti“, viskas tik blogės.“

Direktorei atsakius pasitraukti iš pareigų ir patenkinti laiško autoriaus D. Antanavičiaus reikalavimą priimti į darbą institute, tolesni ministerijos darbuotojų veiksmai akivaizdžiai liudija nenorą išsiaiškinti tiesą apie instituto veiklą, kelia įtarimų dėl ga-

limo poveikio Valstybės kontrolės auditui (ministerijos kancleris Julius Lukošius, prieš pradėdamas darbą ministerijoje, dešimtmetį dirbo Valstybės kontrolėje, ėjo aukštas departamento vadovo pareigas).

Visos rašytiniais įrodymais pagrįstos pastangos parodyti Instituto atliktus darbus nesulaukė jokio atsako. Po susitikimo ministerijoje Instituto direktorė laiškų pakvietė visus susitikime dalyvavusius ministerijos atstovus į viešą savo kadencijos veiklos ataskaitą, tačiau atsakymo negavo. Nebuvo reaguojama ir į argumentuotus paaiškinimus dėl Valstybės kontrolės atliktamo audito išvadų. Priešingai, buvo sulaukta

spaudimo ir grasinimo sankcijomis.

Balandžio 25 d. gautas ministerijos kanclerio ir 10 specialistų grupės pasirašytas raštas, kuriame reikalaujama parašyti paaiškinimą dėl neva netinkamai vykdomų direktoriaus pareigų. Neatsižvelgiama į tai, kad ministerija jau buvo gavusi Instituto argumentuotus paaiškinimus, reikalaujama dar kartą paaiškinti dėl Valstybės kontrolės nepatvirtintų išvadų projekto, įspėjama apie sankcijas: „Papildomai informuojame, kad, gavę Valstybės kontrolės galutinę audito išvadą, įvertinsime ją ir priimsime atitinkamus sprendimus.“

Siekį apjuodinti ir įbauginti liudija ir kiti

■ Nukelta į 5 p.





# „TeltoHeart“ apyrankei suteiktas svarbus medicininis prietaisų sertifikatas

Tadas Markevičius

„Teltonikos“ gaminamos išmaniosios medicininės paskirties apyranės „TeltoHeart“ sistemai suteiktas medicininio prietaiso sertifikatas CE MDR (Class IIa). Šis ženklimas patvirtina, kad produktas atitinka išsamius medicininiam prietaisams taikomus kokybės standartus, o sertifikatas šiam inovatyviam gaminiui atveria naujas rinkas visame pasaulyje. „Tai yra svarbus įvertinimas, kurio siekėme nuo pat šio projekto pradžios 2020 metais. CE MDR sertifikatas įrodo, kad „TeltoHeart“ yra saugus ir patikimas gaminys, teikiantis tikslius medicininis duomenis. Tai leidžia mūsų klientams – medicinos įstaigoms – ir jų pacientams naudotis šiuo prietaisu, analizuoti duomenis ir nustatyti diagnozes. Be to, nuo šiol galėsime prekiauti „TeltoHeart“ apyranke Europos Sąjungoje ir daugelyje kitų pasaulio šalių“, – teigia bendrovės „Teltonika Telemedic“ vadovas Martynas Osauskas.

„TeltoHeart“ apyranke skirta padėti širdies ritmo sutrikimų turintiems žmonėms. Ji gali automatiškai užfiksuoti ne tik prieširdžių virpėjimą, bet ir kitokias aritmijas, pavyz-

džiui, kai pulsas staiga nukrenta ar pakyla daugiau nei įprasta. Apyrankei aptikus aritmiją ar pacientui pasijutus prastai, sulėtėjus ar padažnėjus pulsui, ją dėvinti asmeniui yra rekomenduojama, naudojantis „TeltoHeart“, atlikti 6 derivacijų elektrokardiogramą, kuria remiantis gydytojas gali nustatyti diagnozę ir paskirti reikiamą gydymą.

Šiame produkte naudojama sistema sukuria naują dėvimų prietaisų diagnostikos visumą. Inovatyvaus gaminio kūrėjų teigimu, tai yra pirmasis pasaulyje ant riešo dėvimas prietaisas, derinantis fotopletizmografiją (PPG) pagrįstą ilgalaikę stebėseną su integruota 6 derivacijų elektrokardiograma. Šio medicininės paskirties prietaiso sistema veiksmingai nustato prieširdžių virpėjimą, nepaisant dažnai pasitaikančių pavienių ar daugybinių priešlaikinių susitraukimų arba kitų mažiau pavojingų tipų aritmijų. Pagal technines galimybes ir atliekamas funkcijas, tai yra išskirtinis ir, tikėtina, rinkoje atitinkmenų neturintis įrenginys.

„Prietaisų realiomis sąlygomis registruojamų fiziologinių signalų kokybė yra kur kas prastesnė nei klinikoje registruojamų biosignalų. Todėl vienas iš pagrindinių iššūkių,



Išmanioji medicininės paskirties apyranke „TeltoHeart“

kuriant dėvimas sveikatos stebėjimo sistemas, yra pažangių signalų apdorojimo sprendimų užtikrinimas, atskiriant naudingą informaciją nuo „triukšmo“, t. y. judesio artefaktų ir kitų, mažiau pavojingų širdies ritmo sutrikimų. Mūsų komanda specializuojasi, spręsdama panašius iššūkius, ir nuolat tobulina sukurtus sprendimus“, – teigia Vaidotas Marozas, Kauno technologijos universiteto Biomedicininės inžinerijos instituto direktorius.

„TeltoHeart“ yra puikus bendradarbiavimo pavyzdys, kaip verslas gali įgyvendinti mokslo sukurtas inovacijas, gerinant medicinos paslaugas ir patogumą visiems vartotojams. Šio prietaiso algoritmo prototipą sukūrė Kauno technologijos universiteto mokslininkai. Prie sistemos tobulinimo

prisidėjo Vilniaus universiteto ir Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų specialistai. „Teltonika“ pritaikė mokslo sukurtas naujoves telemedicinos rinkos poreikiams ir sukūrė „TeltoHeart“ išmaniąją apyranę su ekosistema, skirtą tiek pacientams, tiek gydytojams.

„TeltoHeart“ yra vienas naujausių ir moderniausių telemedicinos gaminių, sukurtas patenkinti sparčiai augančią sertifikuotų dėvimų medicinos prietaisų paklausą. Pastebėtina, kad Europos širdies ritmo asociacija dar 2022 m. paskelbė oficialią rekomendaciją pacientams, kuriems širdies aritmijų simptomai pasireiškia rečiau nei kartą per savaitę, vietoj Holterio monitoravimo stebėsenai naudoti kitus sertifikuotus dėvimuosius prietaisus, kurie gali atlikti bent vieno taško elektrokardiogramą ir aptikti aritmijas, naudojant PPG technologiją. „TeltoHeart“ suderina nuolatinį širdies darbo stebėjimą fotopletizmografijos metodu, patentuotą prieširdžių virpėjimo aptikimo algoritmu, 6 derivacijų elektrokardiogramą ir dizainą, pritaikytą kasdieniam ir nuolatiniam naudojimui. Parengta pagal TELTONIKA IoT GROUP, UAB komunikacijos specialisto pranešimą

## NAUJOS KNYGOS

### Profesorius Juozapas Jaroševičius ir jo „Pagoniškoji Lietuva“: keliauta 180 metų



Loreta Jastramskienė

Lietuvių kalba galėsime skaityti profesoriaus Juozapo Jaroševičiaus (lenk. *Józef Jaroszewicz*; 1793–1860) trijų tomų veikalą „Lietuvos vaizdas jos civilizacijos požiūriu nuo seniausių laikų iki XVIII amžiaus pabaigos“ pirmąją dalį „Pagoniškoji Lietuva“. Vilniaus knyginko Rubeno Rafalovičiaus (lenk. *Ruben Rafalowicz*) M. Rommo spaustuviėje 1844 m. lenkų kalba išleisto veikalas kelionė iki lietuvių skaitytojų užtruko... 180 metų. Tad įžvalgūs šiandien atrodo autoriaus parinkti knygos epigrafai Romos mokslininko ir rašytojo Marko Terentijaus Varro (116–27 m. pr. Kr.) žodžiai: „Nėra gero javų derliaus be blogos varpos, kaip blogo – be geros.“

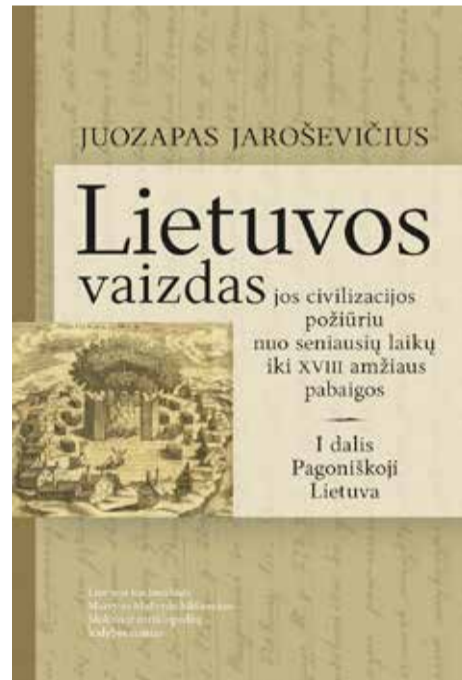
Knygos leidėjas – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Vieno pirmųjų Lietuvos kultūros ir civilizacijos šaltinių, pirmą kartą lietuvių skaitytojui pateikiamo lietuvių kalba, redaktorė – Irena Stankevičienė. Iš lenkų kalbos vertė Vytautas Berenis, Biruta Mikalonienė ir Eglė Pacevičienė. Dalykinis komentaras parengė dr. Laima Bucevičiūtė. Knygos dailininkas – Saulius Bajorinas.

Knygos anotacijoje rašoma, kad šis J. Jaroševičiaus veikalas turėjo didžiulę įtaką lietuvių tautiniam atgimimui ir padeda atskleisti tautos kultūros atgimimo istoriją, XIX a. nacionalinio savitumo suvokimą. Antroji ir trečioji knygos dalys, bendru pavadinimu „Lietuva per tris pirmuosius am-

žius po krikščionių tikėjimo priėmimo“, dar rengiamos. Remdamasis istorijos ir kitais šaltiniais, autorius įtikinamai paneigė kai kurių metraštininkų ir istorikų skleistą mitą neva Lietuva buvo barbariškas, civilizacijos požiūriu atsilikęs, tamsus kraštas.

Aštuoniolika knygos skyrių „Pagoniškojoje Lietuvoje“ apima laikotarpį nuo ankstyvųjų baltų laikų iki Lietuvos krikšto XIV a. pabaigoje. Iš kur kilusios lietuvių gentys? Kurios tautos joms giminingos? Didžiųjų kunigaikščių žygiai, kovos su kryžiuočiais, feodalizmo ir teisės formavimasis, tautos charakteris, namai, kaimai, miestai, pilys, krašto apgyvendinimas, kalba, raštas, dainos, papročiai, žemdirbystė, amatai, prekyba, religija – autorius išsamiai nagrinėja senosios Lietuvos, baltų istoriją, materialiąją ir dvasinę kultūrą, pasitelkdamas įvairiausių istorinius šaltinius. Jis apibendrinamas pažymi: „Nėra tikriausiai Europoje tautos, dėl kurios kilmės būtų tiek įvairių nuomonių, kaip dėl lietuvių ir kai kurių jiems giminingų genčių.“

Knygos pradžioje skaitytojams pateikiamas įžanginis Vytauto Didžiojo universiteto profesoriaus Egidijaus Aleksandravičiaus straipsnis „Senosios Lietuvos atvaizdas nūdienos šviesoje: apie Juozapą Jaroševičių ir jo istoriją“, pristatantis šį prof. J. Jaroševičiaus veikalą. Apie išskirtinę šio veikalą išleidimo lietuvių kalba istoriją liudija knygos pabaigoje publikuojamas profesoriaus Arvydo Pacevičiaus straipsnis „Juozapo Jaroševičiaus Lietuvos vaizdas Vytauto Berenio kūrybiniame palikime“. Profesoriaus universiteto studijų laikų draugas, kultūrologas, istorikas dr. Vytautas Berenis (1963–2013) visą savo akademinį gyvenimą tyrinėjo J. Jaroševičiaus veiklą ir kultūrinį palikimą, į lietuvių kalbą vertė „Lietuvos vaizdą“, tačiau jam nebuvo lemta sulaukti išleistos knygos. Po mokslininko mirties jo žmona Rasulė Berenienė surinko likusį vyro archyvą ir perdavė jo kurso draugui prof. Arvydui Pacevičiui. Jis ir parašė



J. Jaroševičiaus knyga apie pagoniškąją Lietuvą

knygai straipsnį apie dr. V. Berenio mokslinius ir kultūrinius darbus, prasidėjusius dar studijuojant universitete, apgynus diplominį darbą „Juozas Jaroševičius apie švietimą“.

„Kas paskatino Vytautą Berenį imtis Jaroševičiaus „Lietuvos vaizdo“ vertimo, nėra iki galo aišku. Galima kalbėti apie norą šį veikalą turėti lietuviškai ir tikėtiną motyvaciją“, – straipsnyje rašo prof. A. Pacevičius. Neišlikusius ar verčiant praleistus veikalų fragmentus išvertė Biruta Mikalonienė, V. Berenio vertimą tikslino Eglė Pacevičienė.

„Lietuvos vaizdas“ skirtas ne vien istorikams. Knyga sudomins skaitytojus, kuriems Lietuvos istorija yra tapusi neišsenkama tema, o įžvalgos, hipotezės, moksliniai tyrimai ir atradimai sužadina vis didesnį norą pažinti savo kilmę, sužinoti, kuo tikėjo, ką vertino, ko saugojosi, t. y. kaip gyveno, mūsų protėviai. Esame apdovanotoji tauta jau vien todėl, kad išlikome ir šiandien galime ieškoti lietuviškosios, baltiškiosios tapatybės atpažinimo ženklų mūsų pačių leidžiamose istorinėse knygose.

### Ištrauka iš knygos VIII skyriaus „Žvejyba, medžioklė, bitininkystė“

Žuvingos upės, ežerai ir Žemaitijos krantus skalaujanti Baltijos jūra, kurioje dar iki 1313 metų gausiai buvo gaudomos silkės (Hartknoch, Alt un. neues Preus. s. 206; Gedebusch, Liefland Jahrbuch. T. I, s. 386), taip pat žvėrių pilni miškai traukė žvejoti ir medžioti. Be jokios abejonės, abu šie verslai iš pradžių buvo tinkamiausi kraštų gyventojams, nes buvo gaunama maisto ir odų, pramoga maloni ir naudinga, tenkinanti namų poreikius ir teikianti prekybai tinkamą daiktą. Kokia gausybė žvėrių buvo Lietuvos miškuose,

žinoma ne tik iš senųjų autorių, apie tai rašiusių, bet ir iš paties Lietuvos Statuto (R. X. a. 2). Iš šių šaltinių sužinome, kad, be ligi šiol čia žinomų meškų, lūšių, miškinių kačių, vilkų, lapių, barsukų, kiaunių, bebrų, tada dar šeimomis gyvenusių, be ūdrų, briedžių, stirnų, laukinių kiaulių ir t. t., buvo ir stumbrų, šiandien vien tik Belovežo girioje išlikusių. Buvo ir taurų, jeigu jų su stumbrais netapatinsime, usūrinių šunų, sabalų, elnių, stepių antilopių, dabar gyvenančių pietų

## NAUJOS KNYGOS

## Ištrauka iš knygos VIII skyriaus „Žvejyba, medžioklė, bitininkystė“

■ Atkelta iš 7 p.

Rusioje, ir laukinių arklių, apie kuriuos Čackis sako, kad dar buvę apie 1770 metus (II, p. 261), nes šiandien apie juos jau visiškai nieko negirdėti. Galiausiai gal ir šiaurinis elnias nebuvo svetimas Lietuvoje (Czacki, l. c.). Tokios turtingos girios medžioklė, kuri iš pradžių buvo būtinybė, pavertė aistringa lietuvių pramoga, kuriai patys valdantieji kunigaikščiai galbūt net per daug laiko skyrė.

Ištisi kaimai pagal ypatingas privilegijas vien tik medžiokle privalejo užsiimti. Pėsčiomis ir raitas, su lanku, ietimi arba ragotinė

medžiotojas ėjo susigrumti net su pačiu žiauriausiu girios gyventoju. Medžioklinių šunų rūšys, minimos Statute, – pėdsekiai, skalikai, bebriniai, varominiai, paprastieji ir sakaliniai kurtai, kiemsargiai, vižlai, žvalgytojai ir t. t. (R. XIII, a. 12) – turėjo būti Lietuvoje nuo seno žinomos, nes kuris medžiotojas tokiuose sunkiuose darbuose galėtų apsieiti be ištikimų draugų. Gamta buvo ne mažiau turtinga ir įvairių paukščių. Iš jų: ereliai (medžiokliniai, raudonieji, baltieji ir pilkieji), sakalai, taurieji sakalai, vanagai ir t. t., naudoti medžioklėje, jau Lietuvos Statutuose buvo vertinami labiau

už medžioklinius šunis (R. XIII, ar. 8, cf.; Czacki II, p. 244).

§ 41. Girios taip pat suteikė galimybę gauti naudos iš bičių. Jos veisėsi drevėse ir aviluose, miškų kirtimuose, bitynų netrūko ir prie namų. Net ir be žmogaus pastangų šiluose ir miškų tankmėse į supuvusius medžius arba dreves (30) laukinės bitės prinešdavo daugybę medaus ir vaško. Šie lietuvių ir žemaičių miškų turtai buvo garsinami jau XVI amžiuje: „Geresnio medaus už žemaitišką, – sako Gvanjinis, – jokiame kitame krašte nerasi, todėl, kad jame labai mažai

važko, ir todėl, kad vaškas toks baltas, kaip gražiausias alebastras. Miškai ten daugiau už bet ką kitą duoda turto, nes rąstuose arba uždaroje aukštų medžių drevėse bitės geriau negu aviluose laikosi ir savo šeimininkui daug medaus sunėša“ (Sarm. Europ. Ks. V, p. 26, versta Łasickio, p. 48, 1615 m. leid.).

Tad nieko keista, kad dėl tokios gausybės bičių midus jau tolimoje praeityje buvo žinomas lietuviams, o garsas apie šį gėrimą, ypač apie Kauno liepų midų, išliko iki mūsų laikų. ■

## Benedikto Jankausko „(Ne)Populiarioji Žemaitijos ir Lietuvos senovės istorija“

Iš prarastės:

Siekiu parašyti kažkiek romantizuotą Žemaitijos ir Lietuvos senovės istoriją. Romantizmą suprantu ne užslėptą pačios istorijos turinyje, dėl ko romantiškosios istorijos dažnai vadinami Teodoro Narbuto, Simono Daukanto, Alberto Vijiūko-Kojelavičiaus ar kitų žinomų istorikų veikalais. Romantizmą suvokiu per veikalo formą, kai tarp istorinių duomenų įterpiamas romantizuotas, dažnai su ta pačia istorija susietas papildomas turinys. Tokį tekstą atskiriu specialiu ženklu \*\* ir kita spalva, kas, vos žvilgtelėjus, leidžia suprasti tokių pasakojimų paskirtį; atsipalaidavimui nuo gal kam sunkoko istorijos turinio. ■



Apie autorių:

Habil. biomedicinos mokslų daktaras Benediktas Jankauskas didžiąją savo mokslinės veiklos dalį paskyrė agrochemijos ir dirvožemio apsaugos nuo erozijos tyrimams, paskelbė daugiau kaip 160 mokslinių ir per 180 mokslo populiarinimo straipsnių. Jis buvo vienas iš Žemaitijos kolegijos (deja, jau uždarytos) steigėjų, ilgus metus dirbęs Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Žemdirbystės instituto Vėžaičių filiale, vėliau vadovavęs šio instituto Kaltinėnų bandymų stočiai. Parašė knygas: „Agrochemiko žurnalas“ (su kitais, 1984), „Tręšimas ir aplinkos tarša“ (1989), „Dirvų apsauga nuo erozijos“ (1990), „Dirvožemio erozija“ (1996), „Ekologinė žemdirbystė“ (su kitais, 1997), „Antieroziniai tyrimai Lietuvoje ir COST 634 veikla“ (2008). 1997 m. apdovanotas Prezidento V. Adamkaus premija.



Habil. dr. Benediktas Jankauskas

Pasitraukęs iš mokslinės veiklos, susidomėjo visuomenės švietimu. Tai nestebina, nes mokslininkas yra baigęs Vilniaus pedagoginį institutą. Jo naujausia knyga siekia sudominti visuomenę Lietuvos senovės istorija, pažvelgti į ją kitaip, nei įprasta. ■

## Vytauto Gudonio „Aklasis, nustebinęs pasaulį“

Tokių pavadinimų ką tik išėjo prof. Vytauto Gudonio knyga apie legendinę ukrainiečių asmenybę, rašytoją simbolistą, esperantininką, filosofą humanistą, žurnalistą, vertėją, pasakotoją improvizatorių, muzikantą, dainininką, poliglotą, šachmatininką, keliautoją, tiflopedagogą Vasilijų Jerošenko (1890–1952). Nors ir netekęs regėjimo vaikystėje, jis iš tikrųjų turėjo neįtikėtiną gyvenimą: apkeliavo daug pasaulio šalių, parašė daugybę pasakų, legendų, eilėraščių ir straipsnių. Knyga išleista dviem kalbomis – lietuvių ir esperanto. Esperantiškas jos pavadinimas – „La blindulo, kiu surprizis la mondon. Vasilij EROŠENKO“. Į esperanto kalbą ją išvertė Gražina Opulskienė. Rėmėjų lėšomis šią knygą, bendradarbiaujant su Lietuvos esperantininkų sąjunga, išleido Pasaulio lietuvių centras.

Knygos autorius yra Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos profesorius, žinomas Lietuvos pedagogas ir psichologas, daugiau kaip 900 mokslinių ir publicistinių straipsnių, 7 monografijų, 6 žodynų, bendrai daugiau kaip 45 knygų, išleistų Lietuvoje ir užsienyje, neįgalųjų integracijos į visavertį gyvenimą tematika autorius, meno kūrinių kolekcininkas, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiaus kavaliereus.

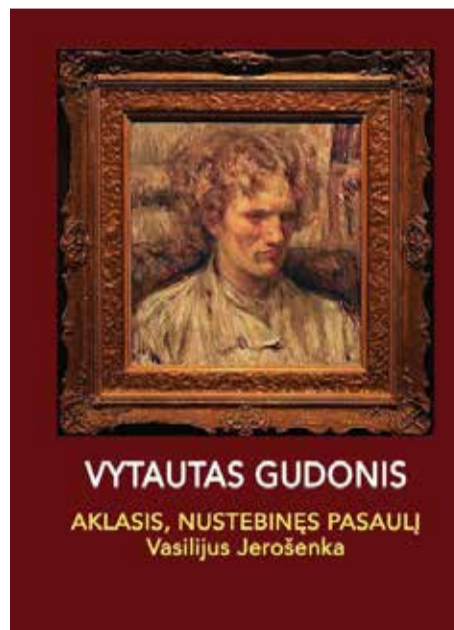
Knygos apimtis – 352 puslapiai (po 176 puslapius kiekviena kalba). Knyga – gausiai iliustruota ir turi didelę išliekamąją vertę, nors, kaip teigia jos autorius, nepretenduojama į mokslo studiją. Jos tikslas – papasakoti apie neeilinę asmenybę ir atskleisti visuomenei aklo žmogaus galimybes. Knygos įžangoje



Knygos autorius – prof. Vytautas Gudonis. Redakcijos archyvo nuotr.

Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto narys doc. dr. Stasys Tumėnas rašo: „Skaitant knygą, galima suprasti, kad ją parengė kruopštus mokslininkas, kuriam svarbu ne tik suteikti naujų žinių skaitytojui, bet ir remiantis pateiktomis iliustracijomis, patikslinti ar sudaryti reginčiam skaitytojui Brailio abėcėlės, aklių rašto priemonių, aklių šachmatų ir kitus su aklumu susijusius vaizdinius. Ši profesoriaus knyga dar kartą atskleidžia didžiulę aklių žmonių potencialines galimybes.“

Vasilijaus Jerošenko gyvenimas atrodė lyg iš fantastikos srities. Kas XX a. pirmoje pusėje galėjo patikėti, kad neregys gali gyventi ir mokytis Maskvoje, Londone, Tokijuje, Paryžiuje, Leipcige, vienas keliauti po Indiją, Birmą, Japoniją, Kiniją, Tailandą, vėliau po Turkmėniją ir, kaip jis pats sako, matyti pasaulį. Iš savo 63 pragyventų metų apie dešimtmetį V. Jerošenko praleido Rytų šalyse. Jis diskutavo su Rabindranatu Tagore, draugavo su kinų rašytoju Lu Sinu, kurį



laiką gyveno jo namuose, dėstė Pekino ir Tokijo universitetuose, rašė savo kūrinius esperanto ir japonų kalbomis, aktyviai dalyvavo esperantininkų veikloje. Esperanto kalba jam buvo lyg Aladino lempa. Visose kelionėse V. Jerošenko bendravo su vietos esperantininkais ir jų altruizmas labai padėjo jam įvairiose, kartais net labai sudėtingose gyvenimo situacijose.

Deja, jo gyvenimas susiklostė taip, kad, pagarsėjęs užsienio šalyse, savo tėviškėje V. Jerošenko liko nežinomas ir nesuprastas, tarsi svetimas tarp savų. Jeigu ne japonų domėjimasis rašytoju, V. Jerošenko tėviškėje gal niekas nebūtų jo prisiminęs. Pats rašytojas apie save rašė: „Gyvenau, kelia-

vau, rašiau“ – štai ką teks iškalti ant mano antkapio. Niekada negalvojau apie šlovę. Rašymas man visada buvo toks natūralus kaip kvėpavimas. Gyvenimas yra pagrindinis menas, nes pats gyvenimas yra drama, o jos didžiojoje scenoje kiekvienas žmogus atlieka savo vaidmenį.“ Deja, daug jo rankraščių ir archyvinių dokumentų nėra išlikę, o jo gyvenimo byla to meto valdžios požiūriu kaip nepatikimo asmens iki šiol tebėra įslaptinta Rusijos saugumo archyvuose. Jo kūrybos įvertinimas taip pat buvo gerokai pavėluotas.

Nepaisant to, V. Jerošenko neabejotinai yra vienas nuostabiausių XX amžiaus asmenybių.

Nors ši knyga nėra mokslinė, vis dėlto joje yra ryškus mokslinis pėdsakas. Labai plačiai pateiktas V. Jerošenko kūrybinis palikimas. Daugybė iliustracijų paryškina jo gyvenimo ir kūrybos puslapius. Knygos pabaigoje yra atskiras skyrius, skirtas išsamiam V. Jerošenko kūrybinio paveldo tyrinėjimui. Pateiktas labai išsamus literatūros apie V. Jerošenko ir jo kūrinių sąrašas daugeliu pasaulio kalbų, apimantis net 14 knygų puslapių. Priede yra dokumentinių filmų ir televizijos programų apie šią unikalią asmenybę sąrašas ir jo autorinių knygų bei apie jį išleistų knygų viršelių ekspozicija.

Knygos sutiktuvės, dalyvaujant jos autoriui ir svečiui iš Ukrainos – Vasilijaus Jerošenko vardo labdaros ir paramos fondo „Espero“ vadovui Evgeniui Kotovtonyukui, įvyko šių metų gegužės 18 d. pirmajame Lietuvos esperantininkų pavasario sąskrydyje Antalkiuose (Kauno r.). Parengė Povilas Jegorovas, Lietuvos esperantininkų sąjungos valdybos pirmininkas. ■



# Jono Polovinsko-Budrio 135-osios gimimo metinės paminėtos Klaipėdoje

Dr. Raimundas Kaminskas

Lietuvos valstybės veikėjas, Klaipėdos sukilimo vadas, diplomatas, dviejų Vyčio kryžiaus ordinų kavaliereus Jonas Polovinskas gimė 1889 m. gegužės 22 d. (pagal senąjį kalendorių gegužės 10 d.) Jono Polovinsko ir Onos Wieser šeimoje Kauno apylinkėse. Augo gausioje šeimoje. Paauglystę praleido Kaune, kur kelerius metus mokėsi Kauno gubernijos gimnazijoje (dabar – Kauno Maironio universitetinė gimnazija) ir dalyvavo nelegalios lietuvių draugijos „Daina“ veikloje. Gimnaziją baigė 1907 m.

J. Polovinskas tarnavo carinės Rusijos imperijos kariuomenėje (išklaušęs specialius kursus), 5-osios armijos Žvalgybos skyriaus štabe. Šia veikla teko užsiimti ir Tolimuosiuose Rytuose. 1921 m. vasarą jis grįžo į Kauną. Lietuvoje žvalgybos patirtį sukaupusio profesionalo laukė pažįstama veikla. Nuo 1921 m. spalio 1 d. J. Polovinskas vadovavo kontržvalgybos daliniui. Dėl darbo

specifikos pakeitė savo pavardę ir tapo Jonu Budriu. Dirbo Klaipėdoje: rinko reikalingą informaciją, stebėjo vietinių gyventojų nuotaikas, derino būsimo operacijos detales. J. Budrys tapo formuojamos Ypatingosios paskirties rinktinės vadu. Jo veikla ryškiai prisidėjo prie Klaipėdos sukilimo sėkmės.

Nuo 1927 iki 1928 m. sausio J. Budrys buvo Lietuvos vidaus reikalų ministerijos patarėjas, 1928–1933 m. – Lietuvos konsulas Karaliaučiuje, 1933–1936 m. – generalinis konsulas Rytprūsioose, 1936–1940 m. dirbo JAV. Tapo Niujorko miesto garbės piliečiu. Po Antrojo pasaulinio karo dalyvavo Lietuvos laisvinimo iš sovietų okupantų veikloje. Apie įvykius Klaipėdoje parašė atsiminimų ir juos paskelbė JAV lietuvių spaudoje. 1967 m. Bruklino buvo išleista J. Polovinsko knyga apie Lietuvos kontržvalgybą 1922–1923 metais.

Šių metų gegužės 10 d. Klaipėdoje vyko Jono Polovinsko-Budrio 135-ųjų gimimo metinių minėjimo renginiai. Juose dalyvavo Klaipėdos sukilimo vado vaikai Timotis (*Timothy*) Budrys su žmona Mere. Mažosios



Jonas Polovinskas-Budrys (1889–1964)



Jono Polovinsko-Budrio vaikai Timotis Budrys Klaipėdoje (2024 05 10)

Lietuvos istorijos muziejuje jie susipažino su ekspozicijai pateiktai demonstruojamais originaliais J. Polovinsko-Budrio daiktais ir kitais eksponatais, kuriuos pristatė muziejaus direktorius dr. Jonas Genys. Timotis Budrys kartu su kitais Klaipėdos visuomenininkais buvo apdovanotas Lietuvos atsargos karininkų sąjungos ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Jono Polovinsko-Budrio atminimo medaliais. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinio direktoriaus dr. Arūno Bubnio sveikinimai ir knyga „Lietuviai Štuthofio koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“ perduoti visuomenininkui Algirdui Grubliui už pastangas įamžinant Jono Polovinsko-Budrio atminimą Klaipėdoje.

Klaipėdos senosiose kapinėse (Skulptūrų parke) buvo surengta J. Budrio pagerbimo ceremonija. Čia 2023 m. buvo perkelti J. Budrio ir jo žmonos palaikai. LK Klaipėdos karininkų ramovėje vienai iš Klaipėdoje veikiančių Lietuvos šaulių sąjungos kuopų buvo iškilmingai suteiktas Klaipėdos sukilimo vado Jono Polovinsko-Budrio vardas. ■



Dr. R. Kaminskas nuo LGGRTC generalinio direktoriaus dr. A. Bubnio perduoda A. Bubnio knygą „Lietuviai Štuthofio koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“ visuomenininkui Algirdui Grubliui už pastangas įamžinant Jono Polovinsko-Budrio atminimą Klaipėdoje.



Klaipėdos senosiose kapinėse (Skulptūrų parke) prie Jono Polovinsko-Budrio ir jo žmonos kapo 2024 05 10

## Atminimo lenta generolui Pranui Liatukui

Gegužės 15 d. Vilniuje prie buvusio Lukiškių kalėjimo vartų (Lukiškių skg. 6) buvo atidengta atminimo lenta, skirta Lietuvos generolui Pranui Liatukui (1876–1945). Atminimo lentos iniciatoriai – buvęs Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus vadovas Eugenijus Peikštenis ir VšĮ Vyčio paramos fondas. Lėšas atminimo lentai suaukojo 33 privatūs asmenys, tarp kurių buvę Lietuvos kariuomenės vadai Jonas Andriškevičius, Valdas Tutkus, Vytautas Jonas Žukas, Arvydas Pocius, Geležinio Vilko brigados vadas Česlovas Jezerskas.

Pranas Liatukas gimė 1876 m. sausio 29 d. Padievaičio kaime (Kvėdarnos vlsč.). Mokėsi Palangos progimnazijoje ir Rygos gimnazijoje. Nuo 1902 m. tarnavo carinės Rusijos kariuomenėje. 1905 m. baigė Vilniaus karo mokyklą. 1918 m. grįžęs į Lietuvą, tapo Lietuvos kariuomenės kūrėju. P. Liatukas buvo 2-ojo Algirdo pulko, 1-osios brigados ir 1-osios divizijos vadas, vienas pirmųjų Lietuvos generolų. 1919 m.



Prie atminimo lentos VSD generolas Jurgis Jurgelis. Autoriaus archyvo nuotr.

rudenį buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės vadu. Jai vadovavo kovos su bermontininkais laikmečiu ir tapo Bermonto gaujų sutriuškintoju. 1919 m. gruodžio 15 d. P. Liatuko įsakymu įkurtas Karo muziejus. 1919 m. tapo Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordininku.

1920 m. vasarį kilus riaušėms Kauno Panemunės daliniuose, P. Liatukas be ginklo ir apsaugos nuvyko į kareivines išsiaiškinti neramumų priežasčių, tačiau riaušininkai jį suėmė. Po tų įvykių pasitraukė iš karo tarnybos, dirbo Lietuvos banke, dalyvavo įvedant lietuvišką valiutą – litą. Vėliau ūkininkavo. Antrojo pasaulinio karo metais, keršydamas už kovas prieš Bermontą, naciai nutraukė pensijos P. Liatukui mokėjimą. 1944 m. jis bandė stoti savanoriu į Vietinę rinktinę, bet dėl amžiaus nebuvo priimtas.

Atsisakęs trauktis iš Lietuvos, 1945 m. sausį su sūnumi Vytautu buvo NKVD suimtas, laikytas Kauno ir Vilniaus kalėjimuose. 1945 m. rugšėjo 9 d. Lukiškių kalėjime žuvo. P. Liatuko palaikai ligi šiol nerasti. ■

## TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

## Pagerbtas Lietuvos partizanas ukrainietis Ivanas Resekovskis

Gegužės 17 d. Anykščių r. Troškūnų kapinėse pirmą kartą iškilmingai pagerbtas Anykščių krašte žuvęs Lietuvos laisvės kovotojas ukrainietis Ivanas Resekovskis (1920–1946). Renginyje dalyvavo Ukrainos ambasados Lietuvoje delegacija, Anykščių rajono mero pavaduotojas Dainius Žiogelis, Lietuvos partizanas Jonas Kadžionis-Bėda, Konstantinopolio patriarchato egzarchato Lietuvoje kancleris kun. Vitalijus Mockus, Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė, LK Krašto apsaugos savanorių pajėgų kariai, šauliai, LPKTS ir LPKTB atstovai ir kiti svečiai. Iškilmingo renginio dalyviams Lietuvos partizaninės kovos, įtraukusios ir ukrainietį,

istorines aplinkybes pristatė Anykščių krašto XX a. vidurio laisvės kovų žinovas, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro istorikas Gintaras Vaičiūnas.

1946 m. sausio 6 d., per Tris Karalius, Žerkikių kaimo miške tarp Troškūnų ir Traupio kaimų, sovietų kareivių apsupti išdavyste pažymėtame bunkeryje žuvo trys jauni vyrai. Du iš jų vietiniai žmonės iškart pažino, tik trečiasis, šiuose kraštuose nematytas, buvo užkastas tarp kitų kritusiųjų kaip neatpažintas. Partizano vardas ir pavardė taip ir liko neįrašyta į jokių SSRS represinių struktūrų dokumentus. Niekas anuomet nepranešė, kad kartu su Algirdu Apolinaru Pūku iš Radžiūnų kaimo ir Jurgiu Mačiuliu iš Laukagalių partizanavo dar nuo karo



Troškūnų kapinėse pagerbtas Lietuvos partizanų kovose žuvęs ukrainietis. Autoriaus archyvo nuotr.

pradžios Radžiūnuose, Pūkų šeimoje gyvenęs vokiečių karo belaisvis – buvęs Raudonosios armijos kareivis ukrainietis Ivanas Resekovskis.

Apie 1920-uosius gimusio jaunuolio vardą ir pavardę išsaugojo tik Pūkų šeima. Apie šeimoje pritapsų karo belaisvį iki savo gyvenimo pabaigos liudijo žuvusio Lietuvos partizano Algirdo Apolinaro brolis gydytojas Albinas Pūkas (1914–1994), ir pats pokario metais ištvėręs sovietinius lagerius. Troškūnų kapinių partizanų memoriale vienas betoninis kario kryželis simboliškai liudija ir čia amžinojo poilsio vietą radusį I. Resekovskį. Ant šio kryželio nuo šiol švytės juvelyro Roberto Matiuko sukurtas Ukrainos simbolis – mažasis herbas trišakis. ■

## Partizanų mūšio su okupantų kariuomene Kalniškės miške minėjimas

Gegužės 18 d. Kalniškės miške, Lazdijų r., vyko 1945 m. Lietuvos partizanų mūšio prieš sovietų okupantus minėjimas. Šv. Mišias už laisvės kovotojus, kritusius Kalniškės mūšyje, aukojo Lazdijų Šv. Onos parapijos klebonas, dekanas kun. Nerijus Žvirblis.

Kalniškės miške įvyko vienas didžiausių Lietuvos partizanų istorijoje mūšių su SSRS okupacinės valdžios vidaus kariuomene. Apie 100–120 Lietuvos partizanų, vadovaujami Jono Neifaltono-Lakūno ir Aleksandro Padimansko-Šarūno, kovėsi apsupti kelis kartus gausesnių SSRS NKVD kariuomenės 220-ojo pasienio pulko kareivių, bet išsiveržė iš apsupties. NKVD pajėgų nuostoliai – keli šimtai nukautųjų ir sužeistųjų. Mūšyje narsiai kovėsi ir vieno iš vadų žmona Albina Neifaltienė-Pušelė, kuri taiklia rankinio



Kalniškės mūšio minėjimas. Autoriaus archyvo nuotr.

kulkosvaidžio ugnimi padarė priešui daug nuostolių, tačiau ir pati buvo pakirsta prieš kulkos. Kautynėse žuvo daugiau kaip 40 (paskak operatyvinių dokumentų, 62) partizanų.

1989 m. Lietuvos partizanų palaikai buvo atkasti ir iškilmingai perlaidoti Simno kapinėse. Į Kalniškės mūšio vietą atėję aplinkinių kaimų žmonės surinko Lietuvos partizanų kūnus bei jų kūnų dalis ir palaidojo jas bendrame kape. 1990 m. Kalniškės mūšio vietoje žuvusiems partizanams pastatytas paminklas (autorius – J. Nevulis). Kasmet čia statomi paminklai, kryžiai ir koplytstulpiai. Partizanų giminės, artimieji, buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai, Laisvės kovų dalyviai ir geros valios žmonės stengiasi, kad čia stovėtų 44 atminties ženklai. Lietuvos partizanų atminimui čia pasodinti 44 ąžuolai. ■

## Susitikimas su Vyčio kryžiaus ordino kavalieriumi, dim. ltn. Jonu Kadžioniu

Gegužės 20 d. Anykščiuose įvykusio susitikimo metu buvo prisiminta artėjanti Lietuvos antrosios sovietų okupacijos 80-mečio sukaktis. Buvęs partizanas Jonas Kadžionis pasidalino atsiminimais apie žmones ir įvykius kalinimo ir tremties vietose, apie sovietinės valdžios terorą ir kitus ateities kartoms svarbius dalykus.

Jonas Kadžionis (partizano slapyvardis – Bėda) gimė 1928 m. sausio 29 d. Piktagalio kaime (dabar – Anykščių r.). Jo tėvai: Aleksas Kadžionis (1876–1941) ir Petronėlė Kalibaitė-Kadžionienė (1890–1977) iš Žvirblėnų kaimo buvo ūkininkai. Šeimoje Jonas augo su penkiais broliais ir penkiomis seserimis. 1936–1940 m. jis mokėsi Pienionių (dabar – Anykščių r.) pradžios mokykloje ir baigė jos keturis skyrius.

Antrosios sovietų okupacijos pradžioje, 1948 m. pavasarį, ištremus tėvus, vengdamas tarnybos sovietinėje kariuomenėje, J. Kadžionis 1948 m. gegužės 25 d. tapo Lietuvos partizanu. 1948–1949 m. buvo LLKS Algimanto apygardos Šarūno rinktinės Butageidžio kuopos Tigro būrio partizanas, pasirinkęs Bėdos slapyvardį. Nuo 1949 m. lapkričio pradžios Jonas buvo ir Butageidžio kuopos vadas, kai tuo metu aktyvi ir ginkluota partizaninė kova šiose apylinkėse jau baigėsi. 1949–1953 m. J. Kadžionis-Bėda buvo Laisvės rajono kovotojas, išsilaikęs tarp trijų paskutinių šio rajono partizanų. Jis gyveno slapstydamasis miško bunkeriuose Kavarsko, Dabužių, Traupio apylinkėse.

1953 m. gegužės 22 d. J. Kadžionis-Bėda

kartu su žmona – Lietuvos partizane M. Gedžiūnaite-Kadžioniene-Sesute buvo apgaulė įvilintas į pasalą prie Putriškių kaimo (dabar – Anykščių r.) ir suimtas. 1953 m. rugsėjo 12 d. SSRS Pabaltijo karo tribunolas jį ir jo žmoną nuteisė po 25 metus kalėti ir po 5 metus tremties. 1954 m. vasario 2 d. J. Kadžionis-Bėda buvo išgabentas į baumės atlikimo vietą sovietinėje Rusijoje.

J. Kadžionis, atsisakęs prašyti malonės ar prisipažinti buvęs suklaidintas, kalėjo visą jam skirtą 25 metų baumės laiką. Iš pradžių, 1954–1958 m., jis buvo laikomas Kamyšlage (Omsko sritis), kur dirbo medienos apdirbimo fabrike. Perkeltas 1958 m. vasario 1 d. ir iki 1961 m. jis buvo kalintas Oziorlage (Irkutsko sritis), statė naftos perdirbimo gamyklą Taišete. Vėl perkeltas 1961 m. lapkričio 17 d. ir iki 1972 m. J. Kadžionis buvo kalinamas Dubravlage – 11, 7 ir 17 Mordvijos lageriuose, 1972–1978 m. kalėjo Uralo lageryje „Kučino 36“ (Čiusovojaus r., Permės sritis), dirbo lėntpjūvėse.

1978 m. gegužės 23 d. buvo paleistas iš lagerio, grįžo į Lietuvą ir apsigyveno pas žmoną Pajūryje (Šilalės r.), dirbo Pajūrio bažnyčios valytoju. Sovietų okupacinės valdžios persekiojamas, Jonas kurį laiką slapstėsi, paskui, apkaltintas veltėdžiavimu, 1983 m. ištremtas į Kaliningrado sritį. Ten dirbo lėntpjūvėje, kol 1989 m. išėjo į pensiją. 1989 m. kovą J. Kadžionis gavo teisę grįžti gyventi į Lietuvą. Skaudvilės (Tauragės r.) parapijos klebono kun. Jono Kaunecko, vėliau Panevėžio vyskupo, pakviestas, 1989–1992 m. gyveno

Adakave (Tauragės r.), vėliau persikėlė į savo tėviškę ir nuo 1992 m. gyveno Bebrūnuose (Anykščių r.), paskui įsikūrė Anykščiuose.

1998 m. balandžio 14 d. J. Kadžionis buvo pripažintas Lietuvos kariuomenės savanoriu, 1998 m. gegužės 13 d. jam suteiktas dimisijos leitenanto laipsnis. Jo iniciatyva 2002 m. Klaipūduose įrengtas memorialas žuvusiems Traupio apylinkių laisvės gynėjams atminti, paženklintos kelios partizanų kovų, žūties ar palaidojimų vietos Kavarsko apylinkėse. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras išleido Jono Kadžionio-Bėdos prisiminimų knygą „Per skausmo pelkes“ (2020 m., antrasis

pataisytas leidimas – 2021 m.).

J. Kadžionis apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino 3-jo laipsnio ordinu Komandoro kryžiumi (1998), Lietuvos nepriklausomybės medaliu (2000), Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (2000), Lietuvos krašto apsaugos sistemos lygmens Generolo Jono Žemaičio medaliu. J. Kadžionis yra vienas iš septynių Lietuvos partizanų (kartu su Jonu Abukausku, Vytautu Balsiu, Jonu Čeponiū, Bronislovu Juospaičiu, Juozu Jakavoniū ir Juozu Mociumi), kuriems Lietuvos Respublikos Seimas 2019 m. paskyrė Laisvės premiją. ■

## Žuvusių laisvės kovotojų prieš nacistinį ir sovietinį režimus pagerbimas

Gegužės 28 d. Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę ir amžinosios ugnies aukuro buvo pagerbti žuvusieji laisvės kovotojų prieš nacistinį ir sovietinį režimus. Pagarbos žuvusiems renginyje pasisakė Kauno evangelikų liuteronų bažnyčios klebonas kun. Saulius Juozaitis, pirmasis Kauno savanorių rinktinės vadas ats. mjr. Vitalijus Edvardas Straleckas, istorikas Algis Markūnas, LPKTS valdybos narys Rimantas Ausmanas, garbės birutietė Edita Almonaitienė, doc. dr. Martynas Purvinas, Prezidento Antano Smetonos brolio vaikaitė

Sigutė Smetonaitė-Petrauskienė, visuomenininkas, bajoras Romualdas Jakubonis.

Renginio metu buvo skaitomos ištraukos iš istoriko Arūno Bubnio knygos „Lietuviai Štuthofo koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“. Vėliau buvo pristatytas naujos ekskursijos po Kauno Naujamiestį planas ir prisimintos Lietuvos Nepriklausomybės kovų dalyvio, Vyčio kryžiaus ordino kavalieriaus, gen. ltn. Petro Kubiliūno (1894–1946) 130-osios gimimo metinės. Renginį inicijavo, organizavo ir vedė LGGRTC Sekretoriato vyresnysis patarėjas dr. Raimundas Kaminskas. ■

## Vilniaus universiteto studentai kviečia visuomenę į mokslo populiarinimo renginius

Gegužės 31 d. startuoja Vilniaus universiteto (VU) studentų suburtos „Vilnius-Lithuania iGEM“ komandos renginių ciklas visuomenei „SynFolk“. Šių metų rudenį ši studentų komanda su savo sukurtu nauju moksliniu projektu – bakteriniais kljais – dalyvaus tarptautiniame sintetinės biologijos konkurse „iGEM“, o vasarą pakvies Lietuvos visuomenę į švietėjiškus mokslo populiarinimo renginius.

„SynFolk“ – renginių ciklas, skirtas supažindinti visuomenę su mokslo stebuklais, sujungiant senovės mitologiją ir šiuolaikines žinias. Šie nemokami renginiai ne tik pasakos lankytojams, kaip su mokslu susiduriama kasdienybėje, bet ir primins apie seniai

pamirštus arba net negirdėtus baltų dievus (pvz., Medeina, Rūgutį, Žemyną, Saulę) bei jų svarbą mūsų kultūrai. Įvairiose VU studentų vasarą organizuojamose parodose, dirbtuvėse, mugėse ir diskusijose bus brėžiamos paralelės tarp senovinių baltų dievų mokymų ir dabartinio mokslo inovacijų.

Gegužės 31 d. renginių ciklas prasideda paroda VU Idėjų observatorijoje. Interaktyvioje parodoje, pavadintoje lietuvių miškų deivės Medeinos vardu, bus rodoma, kaip atsirado kljai ir kokius pokyčius jie atnešė į žmonių gyvenimą. Žmonės, gyvenę harmonijoje su gamta, pradėjo naudoti kljus visur: amatininkystėje, statybose, drabužių pramonėje, technologijose ir kasdieniame

gyvenime. Ši naujovė pakeitė ne tik žmonių įpročius, bet ir pačią gamtą. „Medeina“ pasiruošusi parodyti žmonėms, kaip naudoti kljus išmintingai, su pagarba gamtai, kaip atkurti pusiausvyrą tarp technologijų ir gamtos. Ši paroda atskleis, kad naujovės gali būti naudingos, jei jos naudojamos atsakingai.

Šių metų „Vilnius-Lithuania iGEM“ komanda, besiruošdama tarptautiniam studentų iš viso pasaulio sintetinės biologijos konkursui, kuria inovatyvų ir aplinkai draugišką projektą „Synhesion“ – bakterinius kljus. Kasmet pasaulyje sunaudojama apie 14 mln. tonų nuodingų stiprių kljų. Kljų pramonė palieka labai didelį anglies dioksido pėdsaką.

Kai kurių kljų skilimo produktai taip pat teršia aplinką. Tačiau „Vilnius iGEM“ komanda tvirtina, kad vandens telkiniuose egzistuoja bakterijos, kurios savo gyvenimo ciklo metu tam, kad prisitvirtintų prie akmenų ir kitų paviršių, naudoja cukrus – polisacharidus, kurie pasižymi išskirtinėmis lipniomis savybėmis, leidžiančiomis sukurti tvarius ir saugius aplinkai kljus. Studentai, pasitelkę gamtos išteklius, kuria naują ekologišką alternatyvą, galingesnę už chemiškai gaminamus kljus.

Šią parodą galima aplankyti nuo gegužės 31 iki birželio 21 d. VU Idėjų observatorijoje (M. K. Čiurlionio g. 29). Parengta pagal VU pranešimą

## Paroda kaip dialogas tarp dviejų Čikagos lietuvių kūrėjų: K. Varnelio optinio meno drobės ir A. Kezio miestovaizdžiai fotografijose



Živilė Stadalytė

Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinyje Kazio Varnelio namuose-muziejuje pradeda veikti išeivijos menininko Algimanto Kezio fotografijų paroda. Nespalvotose juostose fotografas užfiksavo modernius praėjusio amžiaus 7–10 dešimtmečių Šiaurės Amerikos – Čikagos, Niujorko, Vankuverio – miestų vaizdus. Proga surengti neįprastą parodą atsirado, ruošiantis šį rugsėjį Paryžiuje atsidarysiančiai Kazio Varnelio kūrybos parodai. **Paroda Kazio Varnelio namuose-muziejuje veikia nuo gegužės 29 d.**

Kaip ir Kazio Varnelio tapybos darbai, šios nuotraukos pasižymi ryškiais kontrastais, šešėlių žaismu ir ypatingu dėmesiu kompozicijos struktūrai bei ritmikui, todėl ekspozicijoje atsivėrusias tuščias vietas buvo nuspręsta pasitelkti naujam dialogui tarp dviejų Čikagos lietuvių kūrėjų. „Pats fotografas akcentavo, kad jo kūryboje forma yra daug svarbesnė už turinį. Griežtos, laikui tarsi nepavaldžios architektūros šešėlyje vienatvė atsiskleidžia kaip viena iš

pamatinių žmogaus būsenų. Kiekvienas kadras – nuostabos, staigaus susižavėjimo supančia aplinka rezultatas, tad antrą kartą fotografuoti tą pačią vietą autorius niekada negrįždavo“, – pasakoja parodos kuratorė, Kazio Varnelio namų-muziejaus menotyryninkė Indrė Urbelytė.

Didelio formato fotografijos bus eksponuojamos ne parodų salėje, o integruotos pačioje ekspozicijos architektūroje ir tuo stebins lankytoją. „Jau seniai esu A. Kezio fotografijos gerbėja, jo darbai visada prikausydavo mano, architektės, dėmesį dėl savo siužetų, kompozicijos, ritmų, šviesokaitos. Kartais atrodydavo, kad visas krūvis netelpa į nuotraukos formatą. Norėjosi išskleisti šešėlio linkius ir duoti erdvės ritmams.“

Pasitaikė nuostabi proga – K. Varnelio darbams išsiruošus į Prancūziją, jo drobių vietoje savo šviesokaitą ir perėjimus išskleidžia išdidinto formato fotografijos drobės. Dabar fotografija atspindi ne tik siužetą ir kompoziciją, bet, regis, ir dar kažką daugiau. O sugretinant su K. Varnelio drobėmis randasi neapčiuopiamas organiškasis ryšys, kuris abu autorius leidžia įvertinti kitu žvilgsniu“, – įkvėpimu, rengiant parodą, dalinasi jos architektė Ieva Cicėnaitė.

Vėlesniame kūrybos periode A. Kezys susižavėjo skaitmeninėmis technologijomis. Šio amžiaus pradžioje jis eksperimentavo tuomet dar gana ribotomis, bet naują kūrybinį stimulą daugeliui kūrėjų suteikusiomis kompiuterių galimybėmis. Tačiau Kazio Varnelio namų-muziejaus nuolatinės eks-



Paroda Kazio Varnelio namuose – muziejuje. Miestovaizdžiai. A. Bėkštos nuotraukos

pozicijos kontekste ryškiausiai suskamba A. Kezio „aukso fondas“ – nespalvotose juostose užfiksuoti Amerikos miestovaizdžiai.

### Kūrėjai, telkę bendruomenę

Algimantas Kezys Jungtinėse Amerikos Valstijose įsikūrė 1950 m., nors į Vakarų iš Lietuvos pasitraukė dar 1944 m. Kelionės metu stipriai susirgo gelta ir jam teko pasilikti ūkininko sodyboje Lenkijoje, tikintis, kad greitai galės prisijungti prie į Vokietiją keliaujančių tėvų ir brolio Romo. Pavojaingos klajonės užtruko dvejus metus, kol Algimantui pavyko pasitraukti į pabėgėlių stovyklą Vokietijoje ir prisijungti prie šeimos. Savo gyvenimą A. Kezys paskyrė tarnystei jėzuitų ordine – kaip padėką už tai, kad pavyko išgyventi pokario Europos negandas.

„Kazys Varnelis ir Algimantas Kezys yra karo išvietintos kūrėjų kartos atstovai, kurių darbai svariai papildė ne tik mūsų, bet ir Čikagos XX a. antrosios pusės dailės pasakojimą. Panašumų galima rasti ne tik jų biografijose, bet ir kūryboje, visuomeninėje laikysenoje. Čikagoje sukurti optiniai K. Varnelio paveikslai, kaip ir Algimanto Kezio fotografijos, išsiskiria savo formaliosiomis

savybėmis – griežtu ritmu, kontrastais ir šešėliais. Jeigu K. Varnelio dėmesys Lietuvos kultūros išsaugojimui ryškiausiai atsiskleidė kolekcionavimo veikloje, tai A. Kezys buvo itin aktyvus Čikagos lietuvių bendruomenės narys, jos organizatorius ir archyvaras“, – sako Indrė Urbelytė.

Aktyvią pastoracinę ir visuomeninę veiklą jis derino su užgimusia aistra fotografuoti – dar 1965 m. surengė parodą prestižiniame Čikagos meno institute, publikavo nuotraukas įvairiuose JAV žurnaluose, leido savo kūrybos albumus, per vasaros stovyklas mokė jaunimą fotografuoti.

Kunigystė A. Keziui buvo neatsiejama nuo pamatinės bažnyčios reikšmės – bendruomenės ir jos telkimo. Net 1987 m. pasitraukus iš kunigų luomo, A. Kezio namai išliko savotišku lietuvių diasporos kultūros centru, kuriame vykdavo reguliarius kultūrininkų susitikimai, lankydavosi iš nepriklausomybę atgavusios Lietuvos atvykę fotografai. Gausus A. Kezio kūrybinis palikimas šiandien yra unikali Lietuvos išeivijos ir modernistinės fotografijos pasakojimo dalis. Parengta pagal Lietuvos nacionalinio muziejaus pranešimą

## Jokūbo Beneto ir Andriejaus Grinkevičiaus „Viešpaties dešinės galybė“

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka po 350 metų išleido Jokūbo Beneto ir Andriejaus Grinkevičiaus knygos „Viešpaties dešinės galybė“ vertimą į lietuvių kalbą. Ši knyga pasirodė šių metų gegužės 20-ąją – viešbučio PACAI gimtadienio išvakarėse. Taip biblioteka pagerbė viešbutį, parėmusį šios knygos leidimą. **Tą ji ruošiasi padaryti ir birželio 5 d., 17 val.**, tuomet viešbučio konferencijų salėje vertėjas dr. Sigitas Narbutas pristatys šią knygą Vilniui ir vilniečiams.

Šiomet minime 400-ąsias Vilniaus vaivados ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didžiojo

etmono Mykolo Kazimiero Paco gimimo ir 350-ąsias jo kartu su Jonu Sobieskiu prie Chotino prieš turkus pasiektos pergalės metines. Ši reikšmingą įvykį herojine poema įamžino Vilniaus jėzuitų akademijos profesorius Andriejus Grinkevičius. Knygos pristatymo metu vertėjas kalbės ne tik apie šį kūrinių. Trumpame pranešime „Paco paslaptys: pirmoji“ jis pasidalins įžvalgomis, siejančiomis „Viešpaties dešinės galybę“ ir kai kuriuos kitus vienalaikius meno ir architektūros paminklus.

Registracija į renginį: inga.beruliene@ma.lt

## VALSTYBINĖS DARBO INSPEKCIJOS PRANEŠIMAS

## Reikia pavaduoti kolegas? Turi būti mokamas padidintas darbo užmokestis



Šarūnas Orlovicius

Artėjant vasarai, jūsų prašo pavaduoti kolegas? Darbo kodekso (DK) 144 str. 7 dalyje nurodyta, kad, kai padidintas darbuotojo darbo mastas, mokamas padidintas, palyginti su normaliomis darbo sąlygomis, darbo užmokestis. Konkretūs apmokėjimo dydžiai nustatomi kolektyvinėse ir darbo sutartyse. Taigi, jeigu yra poreikis atlikti darbo sutartyje suldytą darbo funkciją



padidinta apimtimi, t. y. padidinamas darbo krūvis per nepakitusią darbo laiko normą, už tai turi būti mokamas padidintas darbo užmokestis, o dėl konkretaus dydžio šalys turi susitarti darbo arba kolektyvinėje sutartyje.

Tuo atveju, kai darbuotojui pavedama atlikti tokią pačią darbo funkciją ir ji turi būti atliekama viršijant nustatytą dienos ar apskaitinio laikotarpio darbo laiko trukmę, toks darbas turėtų būti laikomas viršvalandiniu darbu ir atitinkamai apmokamas ne mažesniu kaip pusantro darbuotojo darbo užmokesčio dydžio užmokesčiu pagal DK 144 str. 4 dalį. Tačiau ir šiuo atveju darbdavys ir darbuotojas abipuse laisva valia galėtų darbo sutartyje ar darbo sutarties priede

susitarti dėl tos pačios funkcijos atlikimo padidinta apimtimi, viršijant nustatytą darbo laiko normą. Darbuotojui tokiu atveju turi būti garantuojamas proporcingai didesnis, palyginti su nustatyta norma, apmokėjimas.

Visgi svarbu pastebėti, kad, jeigu darbo sutartyje ar pareigybės aprašyme pavadinimas yra nurodytas kaip viena iš darbuotojo darbo funkcijų, padidintas darbo užmokestis mokamas, jeigu pavaduojant viršijamas įprastas darbuotojo darbo krūvis ar darbo sutartyje nustatyta darbo laiko norma. Jeigu yra poreikis, kad darbuotojas laikinai ar nuolat atliktų kitą, negu nustatyta jo darbo sutartyje, darbo funkciją, darbo sutarties šalys gali susitarti dėl papildomo darbo pagal DK 35 straipsnį, tačiau tokia veikla gali būti atliekama laisvu nuo pagrindinės darbo funkcijos atlikimo laiku.

Tai reiškia, kad gali būti susitarta dėl dar-

bo funkcijų jungimo arba veikla atliekama tuo pačiu metu, kaip ir pagrindinė darbo funkcija, t. y. susitarta dėl darbo funkcijų gretinimo arba dėl projekcinio darbo. Susitarime dėl papildomo darbo turi būti nurodyta, kuriuo metu bus atlikta papildoma darbo funkcija, jos apimtis darbo valandomis, darbo užmokestis ar priemoka už papildomą darbą ir kita pagal DK 35 str. 4 dalį.

Svarbu žinoti, kad, vykdant susitarimus dėl papildomo darbo ar dėl padidėjusio darbų masto, negali būti pažeisti DK ar kitų darbo teisės normų nustatyti maksimaliojo darbo ir minimaliojo poilsio laiko reikalavimai. Taigi, darbuotojas su pagrindinės funkcijos trukme ir papildomu darbu ar susitarimu dėl padidėjusio darbų masto negali dirbti ilgiau nei 60 valandų per kiekvieną 7 dienų laikotarpį. *Autorius yra VDI kancleris, teisės ekspertas.*

## Poezijos ir prozos šventė Lietuvos medicinos bibliotekoje

Janina Valančiūtė

Birželio 14 d., 14 val. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilnius) vyks Lietuvos nepriklausomųjų rašytojų sąjungos ir medikų literatūros poezijos ir prozos šventė bei almanacho „Priimk pavasarį į širdį“ pristatymas.

Prieš 34 metus buvo įkurta Lietuvos nepriklausomųjų rašytojų sąjunga. Nuo 1998-ųjų kasmet pirmąjį birželio šeštadienį organizuojamos vasaros poezijos šventės. Šis tarptautinis poezijos ir prozos almanachas „Priimk pavasarį į širdį“ pavadintas Karolinos Kazlauskienės eilėraščių žodžiais. Leidinio idėjos autorė – poetė, gydytoja Dalia Buragienė. Almanache pristatoma daugiau

kaip šimtas autorių, tarp jų – Bernardo Cicėno, Gaudento Kurilos, Algimanto Jasulaičio, Vitalijos Kairienės, Jūratės Jankauskienės, Ritos Japkevičienės, Jono Tertelio, Birutės Jansinskienės, Deimantės Jašmontaitės, Gerdos Jankevičiūtės ir kitų medikų kūryba. Skaitytojų pamėgti poetai – gydytojai Algimantas Jasulaitis, Jonas Tertelis, Jūratė Jankauskienė, Bernardas Cicėnas yra išleidę nemažai savo kūrybos knygų. Produktivumu stebina šio almanacho sudarytoja, gydytoja, 26 poezijos knygų, 4 vaikams ir dar kelių akliesiems autorė D. Milukaitė-Buragienė, kuri prisipažįsta, kad kaip gydytoja oftalmologė ji gydo akis, o kaip poetė – žmonių sielas. Šiais metais pasirodė jos jubiliejinė rinktinė „Eilėraščių – mano gyvenimas, ir viskas“.

## Lietuvos sociologų draugijos konferencija

Lietuvos sociologų draugija ir Vilniaus universitetas kviečia į kasmetinę nacionalinę Lietuvos sociologų draugijos XVI konferenciją „Globalūs iššūkiai ir ateities visuomenės“. Konferencija vyks Vilniaus universitete lapkričio 15–16 d. Tezes konferencijai kviečiame teikti iki rugsėjo 23 d.

Daugiau informacijos – konferencijos svetainėje <https://www.lsdkonferencija.fsf.vu.lt/>. Teirautis galima el. paštu [lsdkonferencija2024@fsf.vu.lt](mailto:lsdkonferencija2024@fsf.vu.lt).

## Užuojauna kun. Robertui Grigui (Cituojaune kun. Roberto Grigo atsiųstą liūdną žinią)

Gegužės 23 d. Karaliaučiaus miesto kapinėse su krikščioniškomis apeigomis palaidotas mano jaunesnysis brolis Rolandas Grigas (1966 04 16 – 2024 05 18). Dėkoju Karaliaučiaus Šv. Adalberto (Vaitiekiaus) katalikų parapijos kun. Marekui Kolodziejskiui, pasimeldusiam ir palydėjusiam Brolelį į šios žemės paskutinį kelią. Taip pat visiems, kurie šiomis dienomis meldėsi už Rolandą, išsakė daug nuoširdžių palaikymo bei užuojaunos žodžių man ir visa kaip padėjo. Viešpats teatlygina daugiopai. „MES SUSPĖJOME. PAS DIEVĄ PAVĖLAVUSIŲ NEBŪNA...“

## LIETUVOS MOKSLININKŲ SAJUNGA



## „Mokslo Lietuvos“ prenumerata ir Lietuvos mokslininkų sąjungos metinis nario mokestis

### Lietuvos mokslininkų sąjungos (LMS) metinis nario mokestis

Primename, kad Lietuvos mokslininkų sąjungos metinis nario mokestis yra 10 eurų. LMS administracija praneša, kad vis dar pasitaiko, kad kai kurie LMS nariai perveda 3, 5 ar 7 eurus, nors 10 eurų suma buvo nustatyta dar 2022 m. įvykusiame LMS suvažiavime. Nario mokestį perveskite į Lietuvos mokslininkų sąjungos sąskaitą: įmonės kodas 111959769, atsiskaitomoji sąskaita LT70 7300 0100 0244 9695, AB „Swedbank“. Nurodykite mokėjimo paskirtį: LMS metinis nario mokestis.

### „Mokslo Lietuvos“ metinis prenumeratos mokestis

„Mokslo Lietuva“ yra akademinės

bendruomenės laikraštis, leidžiamas nuo 1989 m. vasaros. Nuo 2022 m. sausio 1 d. mokslininkų laikraštis leidžiamas tik elektroniniu formatu (PDF). Per metus išleidžiami 22 numeriai – po du numerius per mėnesį (išskyrus rugpjūtį). **Metinė prenumerata yra 20 eurų. Prenumeratos mokestį perveskite į UAB „Mokslininkų laikraštis“ sąskaitą: įmonės kodas 123218653, atsiskaitomoji sąskaita LT81 7300 0100 0242 3598, AB „Swedbank“.** Nurodykite mokėjimo paskirtį: ML prenumerata. Sumokėję prenumeratos mokestį, **nepamirškite pranešti redakcijai elektroninio pašto adresu**, kuriuo pageidaujate gauti laikraštį.

Į UAB „Mokslininkų laikraštis“ sąskaitą taip pat pervedamas mokėjimas už laikraščio paslaugas: skelbimus, reklamą, užsakomuosius straipsnius.

„MOKSLO  
LIETUVOS“  
PARTNERIAI:



## Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis  
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė  
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis  
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius  
El. paštas [mokslolietuva@gmail.com](mailto:mokslolietuva@gmail.com)  
Laikraštis internete: [www.mokslolietuva.lt](http://www.mokslolietuva.lt)  
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191  
Leidžia  
UAB „Mokslininkų laikraštis“  
SL Nr. 169